

Ethnographia 40. évi. 1. és 2. szám. A Magyar Néprajzi Társaság és a folyóirat alapításának negyvenedik évfordulóját ünnepli ez a két szám. Az első *Homan* Bálint és *Madarassy* László, a második *Solymossy* Sándor ünnepi beszédeit közli. A két szám gazdag anyagából folyóiratunk közönségét főként a következő közlemények érdeklik: *Bartók* Béla tart beszámolókat arról a megbecsülhetetlen értékű zenefolklor kutatásról, mely az ő és *Kodály* Zoltán, vezetésével 1905 óta folyik. 1918 őszéig 8000 magyar, 2800 tót, 3500 oláh dallam volt összegyűjtve. 1918 óta ezek tudományos feldolgozása is folyik: rendszerezés, sajtóságok megállapítása stb. Ez a munka azonban csak akkor lehetne kielégítő, ha a zenefolklor kutatói közt nemzetközi érintkezés jönne létre összehasonlító tanulmányok érdekében. *Solymossy* Sándor Lél vezér kürt-mondájának eredetét nyomozza és találja meg egy ősi keleti Salamon-mondában. Ennek a mondának az útját vázolja nyugatra, Anonymus krónikájáig, hol Lél kivégzése először szerepel. *Ébner* László a mezőkövesdi matyók bethlehemjárásának a szövegét közli. Ugyancsak ő írja le az alföldi dinnyések, dohányosok, azaz falujukból nyári munkára menők földházát, földolát. A földőlről és tüzelősőről ír *Bátky* Zsigmond is. Szerinte a földolát őseink magukkal hozták Ázsiából. *Bátky* egy másik cikkében megjegyzéseket fűz Cs. Sebestyén Károlynak folyóiratunk első számában megjelent „A magyar parásztház ablaka” c. közleményéhez. Szerinté a honfoglalás korában felsőnyílású, okno-val, akná-val ellátott házak nem voltak. Hogy a kéményt a Dunántúlon mégis aknának hívják, azt így magyarázza: az akna szó már régóta használatos volt lyuk jelentésben, s mikor a kémény használatba jött, akkor azt is lyuknak, aknának nevezték el. A magyar ház ablaka nem a füst-nyílásból, az oknóból fejlődött tehát ki, mert ilyen nyílása eredetileg nem volt, hanem egyenesen mint igazi ablakot vette át a nép is az urak építkezéséből. *Ecsedi* István cikke arról szól, hogyan készül az ótó, a gomolya és a zsendice a szilaj pásztorok kezén és hogyan készítik a juhászok a rühkenőt, továbbá ismerteti az éjjeli legeltetés és pásztortűz szokását a Hortobágyon. *Túri Mészáros* István az alföldi gazdálkodásról szolgáltat adatokat, folytatván az Értesítő múlt évi folyamában megkezdett dolgozatát. Most a nyomtatás egyes nemeit és fázisait ismerteti részletesen, a vidékenkénti változásokra is kiterjeszkedve.

Joó Tibor.

KÉRDÉSEK.

14. kérdés. „*Leánycégér*. A régiéknél nemcsak az eladó bornak, szénának, stb. volt cégére, de volt az eladóleánynak is. Ősszel, takarás után, újborkor, szüret után, ahol eladóleány volt, cégért csináltak neki s ilyenkor már szabad volt a legényeknek leánynézőbe járni. Leástak az utcán a háznak eleje ölnyi magas oszlopot, végire kis deszkácskára cifra korszót helyeztek, a korszóba azon forrás vizéből vizet, amelyből a leány nevelődött. A korszót felpántlikázták fehér-piros-zöld szalagokkal, melyek végei lenyúlva ide-oda himbálóztak s a kis deszka szélit körülaggatták piros kukoricacsövekkel. A korszóba tett vizet (szerelemvizet) háztűznézéskor a tűzhely megáldásánál használta a nászmagy. A leánycégér oszlopának különös hegye vasból volt, melyet használat után a tulajdonosnak, a falu kovácsának visszaadtak“. (MNyr. 34 : 222.) — „*Kendőfa*.”

Egy magas szálfá a tetején kendővel, perecekkal, melyet az udvaron állítanak fel s ebből látják a faluban, hogy azon a helyen lakodalom van". (Tud. Gyűjt. 1827. III. 43.) — Szokásos-e valahol ma is még ez a *kendőfa*, de különösen a *leánycégér*, hogyan és kik csinálják, készítéséhez és felállításához fűződik-e valami szokás, babonás hit? *Szendrey Akos.*

FELELETEK.

Felelet az 5. kérdésre. Szendrey Zsigmond Apróbb népszokások, népszokás-töredékek c. tanulmányával kapcsolatban a következő adatokat gyűjtöttem:

Környékünkön a cikkben említett *fogadalmi napok* ismeretlenek, hacsak nem tekintjük ilyennek azt, hogy Tiszaföldvár protestáns (ref. és evang.) lakossága Urnapján szigorú munkaszünetet tart annak emlékére, hogy e napon Patkós Lajost és társát, akik szénát gyűjtöttek, a villám megölte, míg a mellettük álló kis lány sértetlenül maradt.

Egyidőben szokásos volt az idősebb fiút *Benjámín* névre keresztelni, hogy miért, nem sikerült megállapítanom. Ma már kiment divatból e szokás, mindössze néhány idősebb ember őrzi e hagyomány emlékét nevében is.

A *leánycégér* nálunk ismeretlen, ellenben a *fosztokából* télen hazatérő legények a pihétől megfosztott tollat az eladósorban levő lányok ablaka alá szórják és azt vízzel jól leöntik, hogy odafagyjon. Ha másnap hajnalban még ott találják a befagyott tollat, akkor az a lány, aki elmulasztotta eltakarítani azt ablaka alól, abban az évben aligha megy férjhez.

Lányaink, legényeink a vasárnap délutáni istentisztelet, avagy *létánia* után a falumak valamelyik terén gyülekeznek és ott labdáznak vagy u. n. „*cica-maca melyik szemed fáj?*“ elnevezésű társas játékkal szórakoznak. A *cicázás*, vagyis a vásár- és ünnepnapra társasjáték neve környékünkön: *csiká-mátka*. Pl. *Gyerünk csika-mátkázni*. A csiká-mátkázás Tiszaföldváron lassaeskán kimegy divatjából.

A vasárnap délutáni *legényséta* itt is ismeretes, de csak a falvak külterületein és a tanyák között, mert a községekben a hatóságok a verekedésre vezető legénysétákat eltiltották. A legénysétákat ma már csak a *pusztai tahók* szokták rendezni. Az út szélességében összefogódnak és azt, aki nem kerüli ki őket, közre fogják és nem eresztik tovább. Ilyenkor az első rossz számál, vagy a legénygyűrűből való kitörés első kísérleténél elő kerülnek a füttykösök és kések.

Cibakházán a vasárnap délutáni litánia után a vásártéren a legények *fönnütöcskét* és *rajtaérős-t* játszanak. Az előbbi csak legények játékszák. A játék abból áll, hogy egy gumilabdát egy legény bottal magasba üt és azt ki kell valakinek fognia. (Erdélyben ez a játék a: *kukk.*) A *rajtaérős*, vagy *labdánérős* abból áll, hogy a szanaszét álló lányok és legények egymásnak dobják a labdát és azt ki kell fognia az illetőnek. Ha nem sikerül neki, zálogot ad be.

Tiszaföldvár kivételével valamennyi községben ma is divatos a vasárnap délutáni tánc mindíg más-más gazdánál. Rendesen 10—20 fillér belépődíjat is szednek, amit a citerás, avagy ahogy itt hívják, a *bucék*-nak adnak a szolgáltatott zenéért.

A *kitáncoltatás* itt is ismeretes szokás. Ha egy lány nem megy el valamelyik legénnyel táncolni, de utána a másikkal elmegy, akkor következik a kitáncoltatás. A legény valamelyik barátja felkéri a lányt és a legények körülállván őket, füttyszóval kísérik az ajtóig, ahol hirtelen ajtót nyitnak és a lányt kitesséklik. Néhol, így pl. Cibakházán a kitáncoltatott, vagy kifütyült lánynak az ajtónál hirtelen seprűt nyomnak a kezébe és ezt kiáltják: *Itt a sepre, táncolj véle!* A kitáncoltatott lánynak nincs többé keresni valója, mert nem akad többé táncosa, ha csak a megsértett legényt meg nem békélteti.

Cibakházán ma is divat az idegen gyerekek, vagy legénynek valamilyen trükkel a holt Tiszához való csalogatása és ott *befordítása*. A pénzzel való megváltás itt nem divik.

A leánykérés szokása is érdekes. A házasulandó legény egy öreg rokont kér fel, hogy nevében a megkérést elvégezze. A leánykérő legény nyáron szűrben, télen subában megy a lányos házhoz. A szűrt vagy subát a legény magával viszi a szobába. Megkezdődik a beszélgetés és italozás. Ha a lánynak nem tetszik a legény, mindent elkövet, hogy valahogyan megszerezze a legény szűrét v. subáját s ha ez sikerült neki, akkor észrevétlenül kiteszi a szűrt v. subát az ajtófélfá mellé a földre. Az ilyen legényre mondják, hogy *kitették a szűrét*.

Ha valakinek nem tetszik ki a szűrét vagy a subáját, tehát elhatározzatik a kézfogó, illetőleg kitűzik az esküvő idejét.

Esküvőre menet annak a kocsinak a kerekéhez, amelyen a menyasszony ül, egy rossz cserépfazekat vágnak hozzá. Hogy miért, nem sikerült magyarázatot kapnom rá.

Ugyancsak szokásos cserépfazéknak a szoba közepén a földhöz vérese kereszteléskor is. A tett elkövetője igyekszik a szobából kiugrani, mert ha elfogják a keresztelendő v. megkeresztelt javára bírságot fizet.

A lakodalmi ebéd vagy vacsora után megkezdődik a tánc. Mint érdekes szokást említem meg, hogy ilyenkor a menyasszony-táncchoz feltett kalappal állnak fel a legények. Ha sikerül a menyasszonynak, vagy valamelyik lánynak lekapni valamelyik legény kalapját, az illető legény egy rostába tetszés szerinti pénzösszeget fizet, még ha az illető az ifjú férj is. Ez az összeg a menyasszony, illetőleg az új asszony hozományához csatoltatik.

A vacsora alkalomával az új asszony alá tojást lopnak, a násznagynak a vőfély lyukas kanalat tesz a tányérja mellé és ha valamilyen előkelőség is hivatalos a lakodalmi vacsorára, az elé külön, csontokból készített paprikást tesznek és a vőfély gallyakkal felicimázott sárgarépát tesz tányérja mellé, amely népának vékonyabbik végére egy levágott pulykafejet tűznek. Szokásos vacsora alatt a násznagy lábait összekötözní és a torták feltalálásánál korpából készült *násznagyi tortát* kínálgatni a násznagy uramnak.

A lakodalmi vacsora a vőlegény házában van, de éjjélkor az egész háznép felkerekedik és átmennek az új menyecske szüleihez és ott mulatnak tovább. Ez a szokás a: *hérész*.

A disznótorok sem szoktak vidám versek nélkül eltelni. Jobb helyekre külön főzőasszonyt hívnak, aki minden fogását a vacsorának egy vers elmondásával ajánlja be és a behozott ételt úgy adja át a *bellér*-nek, aki aztán sorba kínálja a vendégeket.

Ime a versek:

Levesnél:

Jó estét kívánok! —

Itt az első tál étel, behoztam,
 Hogy el ne ejtsem, mindig imádkoztam.
 Jó tojasos csíga
 Apróra sodorva,
 A csirkehús benne
 Rágósra van hagyva,
 Ha sós, avagy édes
 Arról nem tehetek,
 Mert a szakácsasszonyok

Igen részegesek,
 Ami pénzt kaptak
 Sóra, paprikára,
 Nem küldték a boltba,
 Hamem a kocsmába.
 Így hát bellér uram
 Fogadja el tőlem
 És a vendégeket
 Kínálja meg bőven.
 Jó étvágyát!

De szokásos ez a beköszöntő versike is:

Nem vagyok víg,
 Csak jókedvű,

Kicsit főztem,
 De jóízű!

Hurkánál:

Jó estét kívánok,
 Nézze ki-ki eztet,
 Kézemben egy szépen
 Megsült „siskagyerek“ (? A szerk.)
 Disznóhurka, kolbász
 Ennek igaz neve,
 Kívánom mindenki
 Jó étvágygyal egye!

Káposztánál:

Itt a jó káposzta,
 Hússal van megtöltve,
 Ebből a tányérját
 Kü-ki tele szedje.
 Tál tisztességére
 Ne maradjon semmi,
 Gazdánk azt óhajtja,
 Hogy mánd meg kell enni.

Érdekes szokás vidékünkön az, hogy disznótorra a szomszédok meghívása, hogy úgy mondjam: kötelező.

Ha valamelyik szomszédot elfelednék meghívni, annak joga van ellopnia, ha tudja a sütőből a kolbász-hurkát, sőt az evőeszközöket is. Ha sikerül a lopás, és a sütőből elemelt ételek és villák stb. helyett a szomszéd egy rossz lapátot, vagy rossz istállóvillát tud észrevétlenül hátrahagyni, a disznótoros vendégek vacsora nélkül maradnak és ez esetben a szomszéd hívja meg a lopott hurka-kolbász vacsorára.

Domokos Sándor.

Felelet az 5. kérdésre. 1. *Kassán* régente Szent Jakab napján az Orbánharang jelzésére a borpincék tulajdonosai Szent Jakab fejét ábrázoló jelvényt dugtak ki házaikon. E naptól (július 25-től) kezdve szüretig szabadon mérhetbék borukat. E szokás első nyoma már 1369-ben megvolt. Vö. K. L. (Kemény Lajos): Miért húzták meg szent Jakab napján az Orbánharangot? (Abaújtorna vm. Tört. Közl. I. (1910. 78.) — 2: *Gyulán* minden vallásfelekezet megünnepli püskösd harmadik napját. A hagyomány szerint valamikor püskösd 3. napján borzalmas jégeső verte el a város határát. Ennek emlékére fogadták meg a 3. nap megünneplését. Hogy a szokás mily időben nyúlik vissza, egyelőre nem lehet megállapítani. Scherer Ferenc tanártól, a helyi monográfustól nyert értesülésem szerint a nemrég elhunyt Karácsonyi János püspök, történetíró (városunk szülötte) a 80-as években végére akart a dolognak járni. Öreg emberektől (az egyik az 1790-es évek elején született) úgy hallotta aztán, hogy a fogadalmi napot már az ő gyermekkorában megünnepeleék Gyulán.

Implom József.